

Nhạc sĩ Hoàng Vân

VÀ NHỮNG CA KHÚC CÒN MÃI VỚI THỜI GIAN

NHẬT LINH

Ngày 4/2/2018, nhạc sĩ Hoàng Vân qua đời tại nhà riêng ở Hà Nội để lại niềm tiếc thương vô hạn đối với khán giả yêu nhạc cả nước. Riêng với nhiều người dân Quảng Bình vẫn trào lên cảm giác buồn bã, hụt hẫng như mất đi người ruột thịt dầu ông không phải họ hàng thân thích. Bởi ông là tác giả của ca khúc bất hủ *Quảng Bình quê ta ơi* mà mỗi khi cất lên ai ai cũng cảm thấy hãnh diện và tự hào là con em quê hương Quảng Bình.

Nhạc sĩ Hoàng Vân tên thật là Lê Văn Ngọc, sinh ngày 24/7/1930 trong một gia đình Nho học ở phố Hàng Thùng, thủ đô Hà Nội. Được học nhạc lý từ khi còn rất nhỏ, mới 15 tuổi, nhạc sĩ Hoàng Vân đã sáng tác những tác phẩm đầu tiên cho riêng mình. Năm 16 tuổi, ông gia nhập Đội Thiếu niên Cứu quốc Mai Hắc Đế, là liên lạc viên tự vệ khu Đông Kinh Nghĩa Thục (Liên khu I) Hà Nội, rồi làm phụ trách Thiếu sinh quân Trung đoàn 165, Sư đoàn 312, ở Thái Nguyên. Lúc đó ông đã bắt đầu bộc lộ năng khiếu âm nhạc của mình. Sau 1954, khi hoà bình lập lại, ông được cử đi học tại Nhạc viện Bắc Kinh (Trung Quốc). Trở về nước sau 6 năm, ông được phân công chỉ huy dàn nhạc Đoàn Ca nhạc Đài Tiếng nói Việt Nam kiêm chỉ đạo nghệ thuật, tham gia giảng dạy môn sáng tác và phối khí tại Nhạc viện Hà Nội cho đến năm 1989. Năm 1975, ông đi thực tập tại Nhạc viện Sofia, Bulgaria một thời gian.

Từ năm 1963 đến năm 1989, ông là Ủy viên Ban chấp hành Hội Nhạc sĩ Việt Nam, là Trưởng ban sáng tác thanh nhạc và công tác tại Hội Nhạc sĩ Việt Nam cho đến năm 1996. Ngoài công việc sáng tác, ông còn tham gia công tác giảng dạy ở Nhạc viện Hà Nội. Học trò ông có nhiều người đã thành danh

như: An Thuyên, Trương Ngọc Ninh, Văn Thành Nho, Phú Quang,... Năm 2000, nhạc sĩ Hoàng Vân được trao Giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học nghệ thuật. Đây là thành tích mà Đảng, Nhà nước tôn vinh tài năng, cống hiến của ông đối với nền âm nhạc nước nhà. 12 năm sau đó, ông được nhận danh hiệu “Công dân Thủ đô ưu tú”.

Trong sự nghiệp sáng tác của mình, ông lấy 2 bút danh, đó là Hoàng Vân và Y-Na. Trong kháng chiến chống Pháp, khi đơn vị ông nhận nhiệm vụ chặn đường quân Pháp ở núi Fansipan (trong dãy Hoàng Liên Sơn, tỉnh Lào Cai), nằm chờ giặc trong ánh nắng chiều vàng, ông chợt nhớ câu thơ: “*Hoàng vân cố tư gia hương*” (nghĩa là áng mây vàng gọi nhớ quê nhà). Ông lấy ngay 2 chữ Hoàng Vân làm bút danh từ đó. Còn bút danh Y-Na được ông ghép từ 3 chữ đầu của 3 từ “Yêu Ngọc Anh”. Ngọc Anh chính là tên người bạn đời của ông.

Sự nghiệp sáng tác đồ sộ...

Nhạc sĩ Hoàng Vân bắt đầu sáng tác từ năm 1951 với những ca khúc được phổ biến rộng rãi tại vùng Tây Bắc, Việt Bắc như *Chiến thắng Hòa Bình; Tin chiến thắng; Chiến thắng Tây Bắc...* Cuối năm 1953, khi công cuộc chuẩn bị cho chiến dịch Điện Biên Phủ bắt đầu, bộ đội, dân công, vũ khí, lương thực, thực phẩm ùn ùn ra chiến trường, bài *Hồ kéo pháo* ra đời trong bối cảnh đó. Đây là sáng tác nổi tiếng nhất của nhạc sĩ Hoàng Vân thời kỳ này.

Năm 1960, nhạc sĩ Hoàng Vân về công tác tại Đài Tiếng nói Việt Nam. Đây là thời kỳ nở rộ về tài năng sáng tác âm nhạc của ông với những ca khúc như: *Bài thơ gửi Thái Nguyên; Tôi người thợ lò; Nhớ; Tâm tình người thủy thủ...* Khi đế quốc Mỹ đưa

máy bay ra đánh phá miền Bắc, nhạc sĩ Hoàng Vân đã sáng tác một loạt ca khúc nổi tiếng như *Không cho chúng nó thoát; Chào anh Giải phóng quân; Chào mùa xuân đại thắng; Tiếng công giải phóng, tiếng công chiến thắng; Người chiến sĩ ấy...* Nổi bật hơn hết là những ca khúc ông viết về các vùng đất anh hùng sản xuất giỏi, đánh giặc hay, như *Quảng Bình quê ta ơi; Nổi trống lên, rừng núi ơi; Cô gái Thái Bình; Cô gái Việt Nam; Bài ca Vĩnh Linh; Hồ Huế chiến thắng...* Nhạc sĩ Hoàng Vân còn viết về tình đoàn kết Bắc - Nam như *Hà Nội - Huế - Sài Gòn* (lời Lê Nguyên và Hoàng Vân), *Hai chị em...* Sáng tác của nhạc sĩ Hoàng Vân gắn liền với hai cuộc kháng chiến trường kỳ và trong suốt dòng chảy lịch sử của đất nước. Không chỉ có những ca khúc cách mạng vượt thời gian, nhạc sĩ Hoàng Vân đã đưa sự tươi trẻ, khỏe khoắn và tràn đầy niềm lạc quan, yêu đời vào những ca khúc hát về ngành như: *Tôi là người thợ lò, Bài ca người giáo viên nhân dân, Bài ca xây dựng, Bài ca giao thông vận tải...*

Sau ngày đất nước thống nhất, nhạc sĩ Hoàng Vân tiếp tục cho ra đời những ca khúc để lại nhiều dấu ấn sâu đậm trong lòng người yêu âm nhạc như *Tình yêu của đất và nước, Tình ca Vũng Tàu, Tình ca Tây Nguyên, Hát về cây lúa hôm nay...* Nhạc sĩ Hoàng Vân còn viết nhiều ca khúc thiếu nhi rất được yêu thích như: *Ca ngợi Tổ quốc, Em yêu trường em, Con chim vành khuyên, Mùa hoa phượng nở...* Bên cạnh sáng tác ca khúc, nhạc sĩ Hoàng Vân còn viết nhiều tác phẩm khí nhạc như: *Fugue, Tổ khúc,*

Nhạc sĩ Hoàng Vân

Ảnh: NGUYỄN ĐÌNH TOÁN

Rhapsodie, Hành khúc con voi, Vui được mùa, Hoa thơm bướm lượn; Chị Sứ, Thành đồng Tổ quốc, Điện Biên Phủ...

Nhạc sĩ Hoàng Vân đã xuất bản các sách nhạc: *Hai chị em* (Nhà xuất bản Âm nhạc, 1973), *6 ca khúc Hoàng Vân* (Nhà xuất bản Âm nhạc, 1980), *Ca khúc Hoàng Vân* (Nhà xuất bản Âm nhạc, 1986), *Tuyển chọn ca khúc Hoàng Vân* (Nhà xuất bản Âm nhạc và Hội Nhạc sĩ Việt Nam) kèm theo băng cassette audio. Xuất bản tại nước ngoài: *Tổng phổ giao hưởng Thành đồng Tổ quốc* (in tại Cộng hòa Dân chủ Đức và Bulgaria), *Hành khúc con voi (Voi kéo gỗ)* (Nhà xuất bản Âm nhạc Moskva, Liên Xô).

Ca khúc bất hủ Quảng Bình quê ta ơi

Năm 1964, nhạc sĩ Hoàng Vân đi thực tế ở Quảng Bình. Trong quãng thời gian đầu năm, Quảng Bình vẫn thanh bình, bà con nông dân khắp nơi hăng say lao động sản xuất. Đến ngày 5/8/1964, khi xảy ra sự kiện Vịnh Bắc Bộ, máy bay Mỹ bắt đầu mở các cuộc ném bom quy mô lớn đầu tiên vào miền

Bắc, trong đó có Quảng Bình. Mặc cho mưa bom bão đạn, người dân Quảng Bình vẫn lạc quan, yêu đời, vừa dũng cảm chiến đấu, vừa quyết tâm lao động sản xuất. Bối cảnh đó đã gây cảm xúc mạnh trong người nhạc sĩ và những lời ca, nốt nhạc của bài *Quảng Bình quê ta ơi* cứ thế bật nảy, tuôn trào một cách hết sức tự nhiên.

Năm 1966, *Quảng Bình quê ta ơi* được NSƯT Kim Oanh và tốp ca nam nữ thể hiện trên sóng phát thanh của Đài Tiếng nói Việt Nam. Đây là ca sĩ đầu tiên hát bài này và cũng là ca sĩ mà nhạc sĩ Hoàng Vân thích nhất khi hát *Quảng Bình quê ta ơi* cho đến nay. Bài hát trở nên rất nổi tiếng, nhanh chóng lan đến mọi miền quê Quảng Bình. Khoảng 2 năm sau đó, nhạc sĩ vinh dự được biểu diễn báo cáo ca khúc này cho Chủ tịch Hồ Chí Minh, Tổng Bí thư Lê Duẩn, Đại tướng Võ Nguyên Giáp và toàn bộ Bộ Chính trị. Tỉnh ủy Quảng Bình đã tặng thưởng cho nhạc sĩ một chiếc đài bán dẫn của Liên Xô cũ.

Sinh thời, Đại tướng Võ Nguyên Giáp rất yêu thích bài hát này. Có lần giao lưu với cán bộ, chiến sĩ Công an tỉnh Quảng Bình, Đại tướng động viên: “Khó khăn nhiều nhưng các cháu luôn phải học tập, luôn cố gắng, khi nào khó khăn quá thì cùng nhau hát bài *Quảng Bình quê ta ơi* để phấn chấn mà phấn đấu”. Trong 1.559 ngày điều trị tại Bệnh viện 108 trước khi qua đời, chị em điều dưỡng viên thường lấy điện thoại mở bài *Quảng Bình quê ta ơi* cho Đại tướng nghe. Những lúc ấy, mắt Đại tướng thường rơm rớm lệ.

Quảng Bình quê ta ơi là ca khúc có sức lay động lòng người. Bởi tiết tấu, giai điệu và ca từ tuy mộc mạc, dân dã nhưng giàu sức khái quát như lời thúc giục, động viên, khơi dậy lòng tự hào, truyền thống cần cù, hăng say trong lao động, anh dũng, bất khuất trong chiến đấu của người dân Quảng Bình. *Quảng Bình quê ta ơi* không chỉ là bản tình ca của riêng người dân Quảng Bình, đó còn là bản tình ca thấm đẫm tình yêu đối với

quê hương, lòng yêu thương con người của người Việt Nam nói chung.

Nhạc sĩ Hoàng Vân rất tài tình trong việc vận dụng, khai thác chất liệu âm nhạc dân tộc vào các sáng tác của mình. Trong bài hát *Quảng Bình quê ta ơi*, làn điệu hò khoan Lệ Thủy là nét âm hưởng chủ đạo được nhạc sĩ khai thác để chuyển tải thành giai điệu mang phong cách hiện đại. Những lời tự hỏi rồi tự trả lời theo điệu hò đối đáp nam nữ như một lời nhắc nhở, khuyên răn mỗi người trong cuộc sống ngày hôm nay phải luôn ghi nhớ ơn Đảng, ơn cách mạng đã đưa dân tộc thoát ra khỏi những năm tháng tối tăm, cực khổ, đắng cay.

“... Nếu ai hỏi vì sao, quê hương chúng ta nhiều ngợi mới

Rằng có đắng cay nên chừ mới có ngọt bùi

Nếu ai hỏi vì sao quê hương chúng ta đồng lúa tốt

Có nhớ những ngày cơ cực tối tăm ngày xưa?...”

Nhạc sĩ Hoàng Vân đã dùng chất liệu âm nhạc để vẽ nên bức tranh tươi đẹp, đầy sức sống về quê hương trong *Quảng Bình quê ta ơi*. Từ Đại Phong với cánh đồng lúa xanh bát ngát, lên Bến Tiến thăm không khí lao động khai hoang đồi núi để phủ màu xanh khoai sắn xóa bớt thiếu thốn về lương thực. Rồi ngược ra biển Quảng Phú vừa nghe tiếng “hò kéo lưới”, vừa ngắm “cá tươi đầy khoang”. Lúc thì lời ca lại đưa người nghe về với làng chiến đấu Cự Nẫm đang từng ngày đổi mới, chiến đấu giỏi, sản xuất giỏi. Nơi đâu sóng ngọn gió, làng chiến đấu Cảnh Dương được ngợi ca bởi truyền thống đánh giặc, giữ làng. Từ dòng sông ra biển khơi, từ đồng bằng lên miền núi, nơi nơi đều trải một màu xanh. Màu xanh ấy chính là màu của hy vọng. Suốt cả bài hát là biết bao địa danh thân thương của Quảng Bình như Đại Phong, Bến Tiến, Quảng Phú, Nhật Lệ, Rào Nam, làng chiến đấu Cự Nẫm, Cảnh Dương được điểm tên, nhắc đến một cách thiêng liêng, rất đối tự hào. Hiện ra giữa khung

cảnh thiên nhiên tươi đẹp, đầy sức sống là không khí lao động hăng say, rộn ràng của “chị thanh niên phơi muối ven biển”, “anh công nhân dẫn gỗ trên rừng”. Vừa lao động sản xuất xây dựng Tổ quốc, chị dân quân vẫn không quên nhiệm vụ “canh gác ven biển”, anh chiến sĩ vẫn không quên nhiệm vụ “canh gác bầu trời”. Họ đã cống hiến những năm tháng đẹp nhất của lứa tuổi hai mươi cho quê hương, đất nước. Giữa mưa bom bão đạn nhưng trên khắp mọi nẻo đường, miền quê của Quảng Bình, người dân hăng say lao động, “chắc tay cày, vững tay súng”, bảo vệ và dựng xây Tổ quốc. Những điệp ngữ “nếu ai hỏi vì sao”, “có nhớ”, “có ai về” láy đi láy lại chính là thủ pháp nghệ thuật mà nhạc sĩ muốn nhấn mạnh để khắc họa sự giản dị mà thanh cao, bình thường mà vĩ đại, khiêm tốn mà tự hào của người dân Quảng Bình.

Giai điệu trong *Quảng Bình quê ta ơi* giàu cung bậc cảm xúc, khi thì mượt mà, êm dịu như sâu lắng lời ru, khi thì hào hùng, khỏe mạnh như hành quân ra trận. Ca khúc kết thúc bằng một lời thề hẹn:

“...Quảng Bình quê ta ơi

Giữ lấy đất trời của quê hương ta

Giữ lấy những gì mà ta yêu quý

Quảng Bình quê ta ơi

Muôn người như một, gửi về Trị Thiên,
tấm lòng sắt son

Hẹn ngày chiến thắng, ta sẽ về chung
một nhà...”

Lời thề hẹn đó là niềm tin thủy chung, sắt son, tạc dạ ghi lòng của người dân Quảng Bình. Người dân Quảng Bình đoàn kết với nhau để cùng giữ gìn thành quả cách mạng mà cha ông ta đã đổ máu, mồ hôi và nước mắt để giành được, đó là độc lập, tự do cho đất nước. Đây không chỉ là lời thề của riêng người dân Quảng Bình mà còn là lời thề của cả dân tộc Việt Nam. Câu cuối cùng của bài hát *Quảng Bình quê ta ơi* không nói về Quảng Bình mà kết thúc tha thiết: “*Muôn người như một gửi về Trị Thiên tấm*

lòng sắt son, hẹn ngày chiến thắng ta sẽ về chung một nhà...”. Câu hát đó được nhạc sĩ Hoàng Vân lấy cảm hứng từ câu nói của cố Bí thư Tỉnh ủy Quảng Bình Nguyễn Tư Thoan: “*Dân Quảng Bình sẵn sàng trút gạo trong nồi cho đồng bào Trị Thiên đánh giặc*”. Niềm tin lạc quan, yêu đời chính là động lực để quân và dân cả nước viết tiếp những trang sử hào hùng trong cuộc đấu tranh giải phóng dân tộc và kết thúc bằng chiến dịch Hồ Chí Minh lịch sử. Lời thề hẹn đó đã biến thành hiện thực vào ngày 30/4/1975, miền Nam được giải phóng, đất nước được độc lập, non sông thu về một mối.

Tháng 10/2010, khi Quảng Bình trải qua trận lũ lụt, gây thiệt hại nặng nề về người và của, nhạc sĩ Hoàng Vân đã viết: “*Xin hãy cho tôi được bày tỏ lòng cảm thông và chia sẻ chân thành nhất đến Quảng Bình vô cùng yêu dấu của tôi. Hoàng Vân. Tác giả ca khúc Quảng Bình quê ta ơi*”. Đó là minh chứng về tình cảm gắn bó thủy chung, sâu nặng mà nhạc sĩ gửi gắm và dành cho nhân dân Quảng Bình. Đến đợt lũ giữa tháng 10/2016, nhạc trưởng Lê Phi Phi, con trai của nhạc sĩ Hoàng Vân mới chia sẻ bức ảnh chụp những dòng chữ của cha mình gửi tới Quảng Bình vào đợt lũ năm 2010 trên mạng xã hội khiến nhiều người xúc động.

Tên tuổi của nhạc sĩ Hoàng Vân mãi mãi ghi dấu sâu đậm trong lịch sử âm nhạc nước nhà và trong lòng người yêu âm nhạc. Với mỗi người dân Quảng Bình càng ghi nhớ và trân quý tình yêu của ông đã để lại cho hậu thế ca khúc bất hủ về quê hương Quảng Bình yêu dấu. Bao thế hệ người dân Quảng Bình đã lớn lên, được nuôi dưỡng tình yêu với quê hương, Tổ quốc và “giữ lấy những gì mà ta yêu quý” bằng ý chí, nghị lực, niềm tin lạc quan, tươi sáng qua ca khúc này. Bởi vậy, mỗi lần hát *Quảng Bình quê ta ơi* là một lần chúng ta tưởng nhớ, tri ân người nhạc sĩ tài hoa đã dâng hết tình cảm, tài năng của mình để ca khúc sống mãi với thời gian ■

N. L